

Kỷ niệm 110 năm ngày sinh Giáo sư Tạ Quang Bửu (23/7/1910 – 23/7/2020)

Được nuôi dưỡng bởi truyền thống yêu nước, thương nòi, những trí thức tiêu biểu của nước ta qua các thời đại hầu hết đều ý thức được trách nhiệm cao cả của mình đối với đất nước, thời cuộc. Lớp trí thức cách mạng trong thời đại Hồ Chí Minh đã một lòng đi theo Đảng Cộng sản Việt Nam, theo Bác Hồ, gắn trọn cuộc đời với nhân dân lao động. Họ đã công hiến tài năng, trí tuệ góp phần xứng đáng, cho thắng lợi của công cuộc giải phóng dân tộc, xây dựng đất nước, phát triển khoa học. Nhiều trí thức Việt Nam đã đạt được những thành tựu rất cao trong khoa học, mà tiêu biểu là Tạ Quang Bửu.

Ông sinh ngày 23-7-1910 trong một gia đình nhà giáo tại thôn Hoàn Sơn, xã Nam Hoàn, huyện Nam Đàn, tỉnh Nghệ An. Năm 1917, ở phủ Tam Kỳ tỉnh Quảng Nam có mở kỳ thi đặc biệt cho những em học sinh lên bảy, thi cả chữ Hán, Toán, Việt văn. Tạ Quang Bửu dự thi và đỗ cao, từ đó có tiếng học giỏi.

Tốt nghiệp tiểu học ở Huế, năm 1922 ông nộp đơn thi vào trường Quốc học, và đỗ khá cao, thứ 11. Ông là học sinh trẻ nhất lớp, yêu văn học, nhưng khi đó ở ông bắt đầu thể hiện rõ dần khuynh hướng về khoa học tự nhiên.

Hè năm 1926, ông thi thành chung và đỗ thứ nhì. Sau ba năm học Trường Trung học bảo hộ (Trường Bưởi), Tạ Quang Bửu thi đỗ đầu tú tài bản xứ tại Hà Nội. Sau đó thi luôn tú tài Tây, ông cũng đỗ đầu.

Nhận được học bổng của “Hội Như Tây du học”, ông đến Paris vào lớp toán đặc biệt ở Trường Louis le Grand. Đây là nơi học sinh luyện thi với hy vọng sẽ trúng tuyển vào các trường lớn và có tiếng thời bấy giờ. Năm 1930, ông theo học chương trình cử nhân khoa học ở Sorbonne. Ông đến Viện Henri Poincaré nghe giảng bài.

Ở đó có hai giảng đường lớn: giảng đường Hermite dành cho lớp cử nhân, và giảng đường Darboux dành cho chương trình trên đại học. Tạ Quang Bửu không những đến nghe ở giảng đường thứ nhất, mà còn mạnh dạn dự các buổi xêmine ở giảng đường thứ hai. Ở đây, ông đã nghe nhiều giáo sư nổi tiếng, nhiều nhà toán học trẻ của nước Pháp bí mật tham gia nhóm N. Bourbaki với hy vọng tổng kết toàn bộ thành tựu toán học của loài người. vài năm sau ông dự thi và trúng tuyển vào Trường Đại học Tổng hợp Oxford (Anh), một trung tâm khoa học nổi tiếng. Nhận học bổng của Oxford ông rời Pháp sang Anh. Ở đây, ông có cơ hội tốt để trau dồi tiếng Anh và học thêm vật lý lượng tử của xêmine.

Năm 1934, ông về nước. Từ năm 1935 đến năm 1942, ông dạy học ở Trường Providence, Huế. Ngay từ Cách mạng tháng Tám năm 1945, Tạ Quang Bửu đã đi theo Đảng, đi theo Bác Hồ, với một tấm lòng thủy chung, trong sáng, đóng góp tài năng cho cuộc chiến đấu chống ngoại xâm, giành độc lập, tự do cho Tổ quốc, xây dựng và phát triển nền giáo dục và khoa học Việt Nam. Tạ Quang Bửu có một khát vọng hiểu biết mãnh liệt và bền bỉ suốt đời, một phương pháp trau dồi học vấn thiết thực: Học để hiểu biết, để tiếp thu những kiến thức khoa học hiện đại nhất của thời đại nhằm giúp ích cho Tổ quốc, cho nhân dân. Ông không quá coi trọng và lệ thuộc vào bằng cấp, học vị. Nắm vững toán học và phương pháp luận biện chứng, am hiểu những vấn đề cơ bản ở trình độ cao của vật lý, cơ học, sinh học, một số ngành kỹ thuật, công nghệ, của khoa học tổ chức, quản lý, chính trị, quân sự, lịch sử; sử dụng thành thạo tiếng Anh, tiếng Pháp, tham khảo tốt các tài liệu khoa học bằng tiếng Đức, tiếng Nga, tiếng Ba Lan..., tài năng đa dạng của ông toả sáng đúng lúc đất nước cần, và đất nước cũng đã trân trọng sử dụng tối ưu tài năng và nhiệt huyết của ông.

Cách mạng tháng Tám năm 1945 thành công, Ông tham gia cách mạng và đã được Đảng, Chính phủ và Chủ tịch Hồ Chí Minh tin dùng và giao nhiều trọng trách về ngoại giao và quốc phòng. Ông đã từng đảm nhiệm các chức vụ và công việc quan trọng như:

Về ngoại giao

Tham nghị trưởng Bộ Ngoại giao dưới sự chỉ đạo trực tiếp của Bác Hồ; là thành viên của những hội nghị Việt - Pháp quan trọng tại Đà Lạt (1946), đàm phán ở Fontainebleau (1946). Năm 1954, thay mặt Chính phủ ta ký Hiệp nghị Genève lập lại hoà bình ở Đông Dương.

Lĩnh vực quốc phòng

Từ tháng 8/1947 đến tháng 8/1948, ông là Bộ trưởng Bộ Quốc phòng, Ủy viên Hội đồng Tối cao quốc phòng, Ủy viên Quân ủy viên hội. 13 năm liên tục ông là Thứ trưởng Bộ Quốc phòng phụ trách hậu cần và kỹ thuật.

Lĩnh vực khoa học công nghệ

Từ năm 1959 đến 1965, ông làm Phó Chủ nhiệm kiêm Tổng thư ký Ủy ban Khoa học Nhà nước.

Trong lĩnh vực giáo dục đào tạo

Từ năm 1956 đến 1961, là Hiệu trưởng Trường Đại học Bách khoa Hà Nội. Từ năm 1965 đến 1976, ông là Bộ trưởng đầu tiên của Bộ Đại học và Trung học chuyên nghiệp. Ở lĩnh vực nào ông cũng cố những đóng góp xuất sắc vừa có tầm chiến lược, vừa rất cụ thể, thiết thực. Ở cương vị Bộ trưởng đầu tiên của Bộ Đại học và Trung học chuyên nghiệp, Tạ Quang Bửu đã có những công hiến mang ý nghĩa nền tảng cho sự phát triển của nền giáo dục đại học Việt Nam trên tất cả các mặt nâng cao dân trí, đào tạo nhân lực, bồi dưỡng nhân tài.

Ông còn là đại biểu Quốc hội liên tục từ khóa I đến khóa VI, Phó Chủ tịch Ủy ban Bảo vệ hòa bình thế giới của Việt Nam, Phó Chủ tịch Hội Hữu nghị Việt - Xô.

Do tuổi cao sức yếu, Giáo sư Tạ Quang Bửu đã mất ngày 21 tháng 8 năm 1986, hưởng thọ 76 tuổi.

Từ những công lao cống hiến của mình, Giáo sư được Nhà nước tặng thưởng: Huân chương Độc lập hạng Nhất; Huân chương Kháng chiến hạng Nhất; Huân chương Chiến thắng hạng Nhất; Huân chương Kháng chiến chống Mỹ cứu nước hạng Nhất; Huân chương Chiến công hạng Nhất; Huân chương Chiến sĩ vẻ vang hạng Ba; Huy chương Quân kỳ quyết thắng. Năm 1996, ông được Nhà nước truy tặng Giải thưởng Hồ Chí Minh (đợt 1) về khoa học công nghệ với “Tập hợp các công trình giới thiệu

khoa học kỹ thuật hiện đại (sau 1945), chỉ đạo các nhiệm vụ kỹ thuật quan trọng trong kháng chiến chống Mỹ cứu nước”.

Nhân dịp kỷ niệm 110 năm ngày sinh của Cố Giáo sư - Bộ trưởng Tạ Quang Bửu, là dịp để tôn vinh những công lao đóng góp, những quan điểm chỉ đạo và giải pháp quản lý mang tính chiến lược của Cố Bộ trưởng trong các lĩnh vực quốc phòng, khoa học công nghệ và giáo dục để tích lũy và đúc rút thành những bài học kinh nghiệm cho cuộc sống, cho sự nghiệp của mỗi chúng ta hôm nay.

Yên Yên